

व्यावसायिक अध्ययन BUSINESS STUDIES

कक्षा १२

लेखकहरू

डा.दिपक शाक्य

ध्रुव सुवेदी

राजन विक्रम थापा

राजु प्रसाद दुवाडी

सम्पादक

प्रा. डा. प्रेम राज पन्त

व्यावसायिक अध्ययन कक्षा-१२

संस्करण : २०७८

परिमार्जित संस्करण : २०८१

© पब्लिसर्स

प्रकाशक : बुद्ध पब्लिकेशन्स प्रा. लि.

अनामनगर (बुद्ध कम्प्लेक्स)

काठमाडौं-२९, नेपाल

फोन नं. ०९७७-१-५७०५९६५, ५७०५२१०, ५७०५९७७

e-mail: buddha@wlink.com.np

www.buddhapublication.com

डिजाइन: जगदीश बास्कोटा र ज्ञानु कार्की

मूल्य : २४५।-

मुद्रण संख्या: ३२००

ISBN: 978-9937-30-372-9

मुद्रण : काठमाडौं, नेपाल ।

विषयसूची

अध्याय १: व्यवस्थापनको प्रकृति (Nature of Management)

व्यवस्थापनको धारणा तथा अर्थ	२
व्यवस्थापनका विशेषताहरू	४
व्यवस्थापन : कला, विज्ञान वा पेशा	६
व्यवस्थापन : विज्ञानको रूपमा	७
व्यवस्थापन: कलाको रूपमा	७
व्यवस्थापन पेशाको रूपमा	८
व्यवस्थापनका कार्यहरू	९
व्यवस्थापनका तहहरू	१२
महत्त्वपूर्ण प्रश्नहरू	१५
परियोजना कार्य	१५

अध्याय २: शास्त्रीय व्यवस्थापन परिदृश्य (Classical Management Perspective)

परिचय	१८
टेलरको वैज्ञानिक व्यवस्थापन	१९
टेलरका वैज्ञानिक व्यवस्थापनका सिद्धान्तहरू	२०
टेलरको वैज्ञानिक व्यवस्थापनको सीमाहरू	२१
फेयोलको प्रशासनिक व्यवस्थापनको सिद्धान्तहरू	२२
व्यवस्थापनका सिद्धान्तहरू	२४
फेयरको प्रशासनिक व्यवस्थापनका सिमाहरू	२६
टेलर र फेयोलका बीच तुलना	२७
महत्त्वपूर्ण प्रश्नहरू	२८

अध्याय ३: योजना र निर्णय प्रक्रिया (Planning and Decision Making)

योजनाको अर्थ	३०
योजनाको आवश्यकता/औचित्य	३१
योजनाको प्रकार	३१
व्यवस्थापकीय श्रृंखलामा आधारित योजना	३२
प्रयोगको आधारमा योजना	३२
समयावधिमा आधारित योजना	३३
योजनाको प्रकृति	३३

योजनाका प्रक्रिया.....	३५
योजनाको फाइदा	३७
योजनाको सीमा/समस्या	३९
निर्णय प्रक्रियाको अवधारणा	४०
निर्णय प्रक्रियाको महत्त्व	४१
निर्णय प्रक्रियाका चरणहरू	४३
निर्णयको प्रकार	४४
निर्णय निर्धारणका अवस्थाहरू	४६
महत्त्वपूर्ण प्रश्नहरू	४८
परियोजना कार्य.....	४९

अध्याय ४: सङ्गठन (Organizing)

सङ्गठनको अवधारणा	५१
सङ्गठनको सिद्धान्त	५२
सङ्गठन ढाँचा.....	५३
सङ्गठन प्रक्रिया.....	६४
विभागीकरण	६६
विभागीकरणका विधिहरू	६६
संगठनका चालकहरू: अख्तियार, उत्तरदायित्व र जवाफदेहिता	७१
अधिकार केन्द्रीकरण	७३
अधिकार विकेन्द्रीकरण.....	७४
विकेन्द्रीकरणलाई असर पार्ने तत्त्वहरू.....	७५
अख्तियार, उत्तरदायित्व र जवाफदेहिताबीच भिन्नता.....	७६
अख्तियार प्रत्यायोजनका चुनौतीहरू	७७
प्रभावकारी अख्तियार प्रत्यायोजनका लागि मार्गदर्शन	७८
अख्तियार प्रत्यायोजन र विकेन्द्रीकरण बीचको भिन्नता	७९
महत्त्वपूर्ण प्रश्नहरू.....	८०
परियोजना कार्य.....	८२

अध्याय ५: नेतृत्व (Leading)

नेतृत्वको अर्थ	८४
नेतृत्वका विशेषताहरू	८५
नेतृत्वका गुणहरू.....	८५
व्यावसायिक नेताका कार्यहरू.....	८७

नेतृत्व शैली	८९
महत्त्वपूर्ण प्रश्नहरू	९५
परियोजना कार्य	९६

अध्याय ६: नियन्त्रण (Controlling)

नियन्त्रणको धारणा	९८
नियन्त्रणको प्रकृति तथा उद्देश्य	९९
योजना तथा नियन्त्रण	१०१
प्रभावकारी नियन्त्रण प्रणालीका आवश्यक तत्वहरू	१०२
नियन्त्रणको महत्त्व	१०३
नियन्त्रण प्रक्रिया	१०४
महत्त्वपूर्ण प्रश्नहरू	१०७

अध्याय ७: अन्य व्यवस्थापन कार्यहरू (Other Management Functions)

उत्प्रेरणाको अर्थ	१०९
मानवीय आवश्यकता	११०
उत्प्रेरणाको महत्त्व	१११
उत्प्रेरणाका विधिहरू	११२
सकारात्मक तथा नकारात्मक उत्प्रेरणा	११३
उत्प्रेरणाका सिद्धान्तहरू	११५
सुपरीवेक्षणको धारणा	११९
सुपरीवेक्षणका विशेषताहरू	१२०
सुपरीवेक्षकको भूमिका तथा कार्यहरू	१२१
सुपरीवेक्षण कार्यलाई प्रभाव पार्ने तत्वहरू	१२३
सञ्चारको अर्थ	१२५
व्यावसायिक सञ्चारको महत्त्व	१२६
सञ्चारको प्रक्रिया	१२७
सञ्चारको महत्त्व	१२८
प्रभावकारी सञ्चारका आवश्यक तत्वहरू	१३०
सञ्चारका प्रकार	१३१
प्रभावकारी सञ्चारका अवरोधहरू	१३२
महत्त्वपूर्ण प्रश्नहरू	१३४
परियोजना कार्य	१३६

अध्याय ८: व्यवस्थापनका समकालिन मुद्दाहरू (Contemporary Issues on Management)

द्वन्द्व व्यवस्थापन	१३८
द्वन्द्वको दृष्टिकोणहरू	१३९
दक्षता व्यवस्थापन	१४१
दक्षता व्यवस्थापनको महत्व	१४२
गुणस्तर व्यवस्थापन	१४३
गुणस्तर व्यवस्थापनका तत्वहरू/भागहरू	१४४
आपूर्ति शृंखला व्यवस्थापन	१४५
आपूर्ति शृंखला व्यवस्थापनको महत्व	१४६
पारिवारिक व्यवसाय व्यवस्थापन	१४७
पारिवारिक व्यवसायको भूमिका	१४८
महत्वपूर्ण प्रश्नहरू	१४९
परियोजना कार्य	१५१

अध्याय ९: व्यावसायिक पत्र लेखन (Business Letter writing)

अवधारणा र अर्थ	१५३
व्यावसायिक चिठी-पत्र	१५४
असल व्यावसायिक पत्रका गुणहरू	१५७
व्यावसायिक पत्रको मस्यौदा	१५८
महत्वपूर्ण प्रश्नहरू	१६८

अध्याय १०: व्यावसायिक योजना (Business Plan)

व्यावसायिक योजनाको अर्थ र परिभाषाहरू	१७२
व्यावसायिक योजनाका अंग/तत्वहरू	१७४
व्यावसायिक योजनाको तयारी	१७७
महत्वपूर्ण प्रश्नहरू	१८७
परियोजना कार्य	१८८
सन्दर्भ ग्रन्थसूची	१८९